

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika, na temelju članka V. stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i članka 39. stavak 1. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 16. do 22. ožujka 2006. godine je donijelo

ODLUKU

I.

Arheološko područje - Gradina Varina gruda u Dživaru, općina Trebinje, proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik čine razrušeni ostaci prapovijesne gradine, temeljni zidovi srednjovjekovne crkve i tri stećka koja su pomaknuta sa prvobitnog mjesta.

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru označenom kao k.č. 2222/1 (stari premjer), posjedovni list broj 233, zk. uložak broj 40, k.o. Čičevo II., općina Trebinje, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o provedbi odluka Povjerenstva za zaštitu nacionalnih spomenika ustanovljenog sukladno Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini («Službeni glasnik Republike Srpske» broj 9/02).

II.

Vlada Republike Srpske dužna je osigurati pravne, znanstvene, tehničke, administrativne i financijske mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Povjerenstvo) utvrdit će uvjete i osigurati sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa temeljnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III.

U svrhu trajne zaštite nacionalnoga spomenika, na dijelu prostora koji je definiran u točki I. stavak 3. ove odluke, utvrđuju se sljedeće mjere zaštite:

- dopušteni su samo istraživački i konzervatorski radovi, uključujući radove koji imaju za svrhu prezentaciju spomenika, uz odobrenje ministarstva nadležnoga za prostorno uređenje u Republici Srpskoj (u daljnjem tekstu:

nadležno ministarstvo) i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na razini Republike Srpske (u daljnjem tekstu: nadležna služba zaštite),

- prostor spomenika bit će otvoren i dostupan javnosti i može se koristiti u edukativne i kulturne svrhe.

U svrhu trajne zaštite nacionalnoga spomenika utvrđuje se **zaštitni pojas** koji obuhvata sljedeći prostor: granična linija zone zaštite počinje od kuta parcele k.č. 2222/80 (X=6527632 Y=4726732) i ide granicom privatnih parcela k.č. 2222/20, 2222/21, 2222/22, 2222/23, 2222/24, 2222/25, 2222/26, 2222/27, 2222/28, 2222/29, 2222/30, 2222/31, 2222/32, 2222/33, 2222/34, 2222/35 i 2222/36 prema jugozapadu do kuta k.č. 2222/37 (X=6527537 Y=4726712). Linija zone zaštite dalje ide prema jugu 31 metar na točku (X=6527537 Y=4726681), gdje se lomi prema istoku do kuta k.č. 2222/53 (X=6527552 Y=4726680). Dalje pruža granicom privatnih parcela k.č. 2222/54, 2222/55, 2222/56, 2222/57, 2222/58, 2222/59, 2222/60, 2222/61, 2222/62, 2222/63, 2222/64, 2222/65, 2222/66 i 2222/67 do kuta k.č. 2222/68 (X=6527636 Y=4726681), gdje se vraća prema sjeveru na polaznu točku na kutu k.č. 2222/80, čime je zatvorena zona zaštite. U tom prostoru utvrđuju se sljedeće mjere zaštite:

- nije dopuštena eksploatacija kamena, lociranje potencijalnih zagađivača okoliša, izgradnja industrijskih objekata i magistralne infrastrukture i drugih objekata koji u tijeku izgradnje ili eksploatacije mogu ugroziti nacionalni spomenik;
- nije dopuštena izgradnja novih objekata, ili bilo koje druge radnje koje bi mogle utjecati na uništavanje arheološkog sloja ili na izmjenu izgleda nacionalnoga spomenika bez prethodnog uvida stručnjaka-arheologa na terenu i odobrenja nadležnog ministarstva, te stručni nadzor nadležne službe zaštite;
- nije dopušteno odlaganje otpada.

Vlada Republike Srpske dužna je posebno osigurati provedbu sljedećih mjera:

- uređenje i čišćenje područja od samoniklog rastinja;
- osiguranje pristupa području, uređenje prilaznog puta i staza do svih dijelova područja;
- sistematsko arheološko istraživanje lokaliteta;
- izradu i provedbu programa prezentacije nacionalnoga spomenika.

IV.

Svi pokretni nalazi koji budu nađeni tijekom arheološkog istraživanja na nacionalnom spomeniku bit će pohranjeni u najbližem muzeju ili u Zemaljskom muzeju Bosne i Hercegovine u Sarajevu, obrađeni i prezentirani na odgovarajući način.

Iznošenje pokretnih nalaza iz stavka 1. ove točke iz Bosne i Hercegovine, nije dopušteno. Izuzetno, ukoliko voditelj istraživanja utvrdi da je neophodna obrada nekog nalaza izvan zemlje, dokaze o tome će prezentirati Povjerenstvu, koje može dopustiti privremeno iznošenje nalaza iz zemlje pod detaljno utvrđenim uvjetima njegovog izvoženja, postupanja s njim tijekom boravka izvan zemlje i njegovog povratka u Bosnu i Hercegovinu.

Nakon dostavljanja izvješća o provedenom istraživanju, Povjerenstvo će utvrditi pokretne nalaze na koje će biti primjenjivane mjere zaštite koje Povjerenstvo utvrđuje.

V.

Stavljaju se izvan snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski spisi koji su oprečni odredbama ove odluke.

VI.

Svatko, a posebice nadležna tijela Republike Srpske, gradske i općinske službe suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih postupaka koji mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VII.

Ova odluka dostavit će se Vladi Republike Srpske, ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje u Republici Srpskoj, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na razini Republike Srpske i općinskim tijelima uprave nadležnim za poslove urbanizma i katastra, radi provedbe mjera utvrđenih u toč. II. – VI. ove odluke i nadležnom općinskom sudu u svrhu upisa u zemljišne knjige.

VIII.

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim osobama u prostorijama i na web-stranici Povjerenstva (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

IX.

Danom donošenja ove odluke, briše se sa Privremene liste nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH» broj 33/02, »Službeni glasnik Republike Srpske« broj 79/02, »Službene novine Federacije BiH« broj 59/02 i »Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH« broj 4/03) nacionalni spomenik upisan pod rednim brojem 666.

X.

Prema članku V. stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Povjerenstva su konačne.

XI.

Ova odluka stupa na snagu narednog dana od dana objave u »Službenom glasniku BiH«.

Ovu odluku Povjerenstvo je donijelo u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

Predsjedateljica Povjerenstva

Amra Hadžimuhamedović

Broj: 05.2-2-87/06-2
17. ožujka 2006. godine
Sarajevo

O b r a z l o ž e n j e

I – UVOD

Na temelju članka 2. stavak 1, Zakona o provedbi odluka Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljenog prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, „nacionalni spomenik” je dobro koje je Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika proglasilo nacionalnim spomenikom sukladno čl. V. i VI. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine (»Službeni glasnik BiH« broj 33/02), sve dok Povjerenstvo ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika donijelo je odluku o stavljanju arheološkog područja Aleksina međa – Prapovijesna gradina Varina gruda u Dživaru, na Privremenu listu nacionalnih spomenika BiH, pod rednim brojem 666.

Sukladno odredbama Zakona, a na temelju članka V., stavak 4. Aneksa 8. i članka 35. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, Povjerenstvo je pristupilo provedbi postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju izvršen je uvid u:

- dokumentaciju o lokaciji imovine i sadašnjem vlasniku i korisniku dobra (kopiju katastarskog plana i zemljišnoknjižni izvadak),
- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije,
- podatke o oštećenjima tijekom rata, podatke o intervencijama na restauraciji ili drugoj vrsti radova na dobru, itd.,
- povijesnu, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru.

Na temelju uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Južno od Trebinja, na udaljenosti od oko 4 km, ispod brda Huma (kota 415) i Aleksine međe nalazi se karstna uvala na kojoj se, preprečena glavicom, nalazi gradina Varina gruda. Smještena je u Dživarskom polju koje se prostire u pravcu sjever–jug.

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru označenom kao k.č. 2222/1 (stari premjer), posjedovni list broj 233, zk. uložak broj 40, k.o. Čičevo II., općina Trebinje, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina.

Povijesni podaci

U Dživarskom polju nalazi se veliki broj arheoloških lokaliteta iz raznih epoha od prapovijesti do kasnog srednjeg vijeka. Kroz Dživarsko polje je prolazio dio trase antičke komunikacije Vid kod Metkovića (*Narona*) - Stolac (*Dilluntum*) - Cavtat (*Epidaurum*) na koju je priključen i put Nikšić (*Anderba*) - *Epidaurum*. U I. mileniju prije naše ere i u antičko doba na ovom području je živjelo ilirsko pleme Plereja.

Trasa antičkog puta kroz Dživar poklapala se skoro sa trasom savremenog puta Trebinje – Dubrovnik. Uz nju su bila smještena antička naselja manja naselja u Aleksinoj međi i Crnču (Čičevu) i veliko naselje u Bihovu iz perioda 3.–4. vijeka. U Lapji, kod Petrovog manastira u Crnču i u Bihovu nađeni su antički miljokazi.¹ Na području Trebinja su živjeli Plereji koji su zauzimali teritorij između Boke Kotorske i Popovog polja. Granica između Daorsa koji su živjeli u Stocu i okolini bila je kod Petrovog krsta na prijevoju Rožac u Gornjem Krtinju blizu Ljubomira. Tu je negdje bilo razgraničenje teritorije između Plereja i Daorsa, kao i područja kolonije Epidaurum i municipija Dilluntum.² U Trebinju je locirana putna stanica *Asamum*. U ranom srednjem vijeku ovo područje je pripadalo oblasti Travuniji u kojoj je bilo 9 župa, sa centrom u Trebinju. Od kraja XII. vijeka trebinjska oblast je u posjedu Nemanjića do 1377. godine kada je došla u sastav bosanske srednjovjekovne države.

Iz kasnoantičkog perioda i srednjeg vijeka ovdje su poznate crkve sv. Petra i Pavla u Crnču, crkva Petkovića iznad sela Crnač u aktivnom seoskom groblju, te crkva sv. Pantelejmona na novom križanju puteva za Dubrovnik i Herceg Novi. Na Varinoj grudi, također su ostaci nekog hrama u narodu zvanog Varin hram.³

2. Opis dobra

Varina gruda je izbrežak smješten skoro u sredini Dživarskog polja. Približno je eliptične osnove, orijentirane u pravcu je istok–zapad, veličine 70 x 50 m. Zapadna polovina je viša od istočne. Skoro u sredini brda, na najisturenijem mjestu, nalazi se najviša kota na kojoj se nalazi gomila kamenja. Pri iskopavanjima 1963. godine ustanovljeno je da je ova gomila već

¹ Sergejevski, Dimitrije, *Rimska cesta od Epidauruma do Anderbe*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, nova serija, Arheologija, sv. XVII, Sarajevo, 1962., 77-78; Odavić, Đorđo, *Antičko naselje u Dživaru – rezultati dosadašnjih arheoloških istraživanja*. Tribunia 1, Trebinje, 1975., 65-70; Bojanovski, Ivo, *Trebinje – rimsko Asamo (Asamum) s kratkim osvrtom na ager kolonije Epidaura*. Tribunia 7, Zavičajni muzej Trebinje, Trebinje, 1983., 29; Bojanovski, Ivo, *Bosna i Hercegovina u antičko doba*. Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Djela, knjiga LXVI, Centar za balkanološka ispitivanja, knjiga 6., Sarajevo, 1988., 85.

² Bojanovski, Ivo, *Ibidem* 1983, 28-29; 1988, 83.

³ Odavić, Đorđo, *Ibidem*, 1975., 65.

dosta uništena pri izgradnji baze i radničkog naselja u okolini Varine grude. Pretpostavlja se da su većeg kamenog tumula (bastiona), a možda i ostaci nekog antičkog svetišta. Naime, oko uništene gomile pronađeno je ulomaka keramike željeznog doba i nešto ostataka antičke cigle i keramike.⁴ Na zapadnoj nižoj polovini brda su temeljni ostaci crkve, koja se u narodu pripisuje sv. Varvari, pa po njoj cijeli izbrežak i nosi ime.

Građena je u suhozidu, prosječne debljine zidova 0,60 m. Prema ostacima crkve zasutim kamenjem pretpostavlja se da je crkva imala polukružnu apsidu na istoku i ulaz na zapadu. Dimenzije crkve mjerene sa vanjske strane 7,9 x 5,8 m. Širina ulaza je 0,95 m. Uz unutrašnju stranu južnog zida crkve nalazio se stećak u obliku ploče, dimenzija 1,8 x 0,8 x 0,17 m. Uz njega se nalazio nešto manji stećak, dužine 1,05 m, a ostale dimenzije nisu izmjerene jer je dijelom ugrađen u zid. Pretpostavlja se da ovi ne leže na prvobitnom mjestu. Crkvice je okvirno datirana u kasni srednji vijek. Oko crkve nalaze se u sekundarnom položaju tri stećka u obliku slabo obrađenih ploča. Jedan od stećaka, dimenzija 1,95 x 0,65 x 0,15 m, ležao je istočno od apside, između crkve i tumulusa. Ispod njega je istražen grob. Grobna raka je bila obložena kamenim pločama i pokrovnom pločom. U grobu je nađen skelet jedne osobe, orijentiran istok–zapad (glava). U okolini Trebinja se nalazi nekoliko manjih crkvice koje nose ime sv. Varvare, zaštitnice vojnika, vatrogasaca i ljevača olova.⁵

Na jugoistočnom rubu brda je za potrebe gradnje u drugoj polovini XX. vijeka vađen kamen. Ovaj manji kamenolom je uništio površinu brda dugu oko 20, a široku oko 12 m.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Dobro je upisano u Privremenu listu nacionalnih spomenika BiH kao Aleksina međa – Prapovijesna gradina Varina gruda u Dživaru, pod rednim brojem 666.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Godine 1963. Ljubinka Kojić je izvršila rekognosciranje terena. Početkom osamdesetih izvršeno je iskopavanje zaštitnog karaktera jer je po mišljenju stručnjaka lokalitet bio ugrožen izgradnjom baze i radničkog naselja „Ivan Milutinović“ u njegovom podnožju.⁶

5. Sadašnje stanje dobra

Uvidom na licu mjesta, 12. prosinca 2005. godine, ustanovljeno je sljedeće: lokalitet je stisnut između naselja koje je ovdje niklo u novije vrijeme poslije rata 1992.–1995. godine. Intenzivna gradnja je sasvim narušila ambijentalnu vrijednost lokaliteta. Sada se jedva primjećuje između kuća. Stanovnici naselja su po rubu lokaliteta ozidali kamene okvire za svoje povrtnjake, koji se nalaze ispred ulaza u kuće. Kamenje na lokalitetu je raznošeno i pomjerano. Zidovi crkvice su skoro zasuti. Cijeli lokalitet odaje jaku devastaciju, koja će se još i nastaviti s obzirom na nastavak intenzivne izgradnje.

⁴ Odavić, Đorđo, *Neka zapažanja o arheološkom lokalitetu Varina gruda kod Trebinja*. Tribunia 6, Trebinje, 1982., 43.

⁵ Odavić, Đorđo, *Ibidem*, 1982, 44.

⁶ Odavić, Đorđo, *Ibidem*, 1982, 43.

6. Specifični rizici

- Neadekvatno korištenje lokaliteta od okolnog stanovništva;
- Nedostatak finansijskih sredstava za istraživanje i održavanje;
- Odnosenje kamena sa lokaliteta;
- Nerazvijena integracija arheološkog naslijeđa u razvojne planove;
- Neodržavanje lokaliteta.

III – ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za donošenje odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (»Službeni glasnik BiH« br. 33/02 i 15/03), Povjerenstvo donosi odluku kao u dispozitivu. Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijima:

A) Vremensko određenje

B) Povijesna vrijednost

D) Čitljivost (dokumentarna, znanstvena, obrazovna vrijednost)

- Materijalno svjedočanstvo o manje poznatim povijesnim razdobljima
- Svjedočanstvo o povijesnim mijenama
- Svjedočanstvo o određenom tipu ili stilu

E) Simbolička vrijednost

- Tradicionalna vrijednost

G) Izvornost

- Tradicija i tehnike
- Položaj i smještaj u prostoru

Sastavni dio ove odluke su:

- kopija katastarskog plana,
- zemljišnoknjižni uložak,
- fotodokumentacija, (fotografije sa terena),
- formiranje prostornog obuhvata i zone zaštite,
- djelomični plan lokaliteta (autor Đorđo Odavić, arheolog, Trebinje (Tribunia XXXX))

Korištena literatura

Tijekom vođenja postupka proglašenja dobra nacionalnim spomenikom BiH, korištena je sljedeća literatura:

1962. Sergejevski, Dimitrije, *Rimska cesta od Epidauruma do Anderbe*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, nova serija, Arheologija, sv. XVII, Sarajevo, 1962., 73-109.

1975. Odavić, Đorđo, *Antičko naselje u Dživaru – rezultati dosadašnjih arheoloških istraživanja*. Tribunia 1, Trebinje, 1975., 65-70).

1982. Odavić, Đorđo, *Neka zapažanja o arheološkom lokalitetu Varina gruda kod Trebinja*, Tribunia 6, Trebinje, 1982., 41-47.

1983. Bojanovski, Ivo, *Trebinje – rimsko Asamo (Asamum) s kratkim osvrtom na ager kolonije Epidaura*, Tribunia 7, Zavičajni muzej Trebinje, Trebinje, 1983., 7-34.

1988. Bojanovski, Ivo, *Bosna i Hercegovina u antičko doba*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Djela, knjiga LXVI, Centar za balkanološka ispitivanja, knjiga 6., Sarajevo, 1988.

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

Lidija Fekeža, magistar arheologije,

vanjski saradnik Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika